

Drewnowski, Jerzy

Nowe źródło do niedoszłego procesu kanonicznego przeciwko Mikołajowi Kopernikowi

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 23/1, 179-186

1978

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jerzy Drewnowski
(Warszawa)

NOWE ŹRÓDŁO DO NIEDOSZŁEGO PROCESU KANONICZNEGO PRZECIWKO MIKOŁAJOWI KOPERNIKOWI

Do coraz to liczniejszego zbioru znanych źródeł do biografii Kopernika należy dodać jeszcze jedno, niedawno odkryte. Źródłem tym jest list kanonika i kustosa warmińskiego Feliksa Reicha do biskupa warmińskiego Jana Dantyszka, napisany we Fromborku 27 stycznia 1539 roku. Zachował się on w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie w rękopisie 1597 (zawierającym listy różnych osób do Dantyszka z lat 1538—1541), na s. 493—494¹.

List nie wymienia Kopernika imiennie i dlatego zapewne uszedł uwagi badaczy jego życia. Dotyczy go jednak osobiście, powstał bowiem w ścisłym związku z dość ważnym epizodem z jego biografii, mianowicie z jego znanym szeroko (m.in. dzięki literaturze pięknej i filmowi) zatargiem z biskupem Dantyszkiem na tle tzw. sprawy Anny Schilling. Przypomnijmy, że w roku 1538 Dantyszek zażądał od Kopernika zwolnienia jego gospodyni, którą była niejaka Anna Schilling, osoba zamężna, bliżej nieznaną, a identyfikowana dawniej mylnie z córką znanego medaliera epoki renesansu Macieja Schillinga². Kopernik, jak wiadomo, spełnił polecenie Dantyszka, w terminie, który uznał za najbliższy z możliwych. Mimo, iż już na pierwsze upomnienie w tej sprawie odpowiedział przyrzeczeniem zastosowania się do życzeń biskupa, ten, jak wy-

¹ Na ślad omawianego listu natrafił autor porządkując w roku 1974 niezidentyfikowane fotokopie korespondencji kapituły warmińskiej zgromadzone w Deutsche Copernicus-Forschungsstelle w Monachium. Ponieważ ręka, którą został wypisany widoczny na fotokopii numer strony rękopisu, wydała się identyczna z tą, od której pochodzi paginacja niektórych rękopisów Biblioteki Czartoryskich w Krakowie, nasunęło się przypuszczenie, że w tej właśnie bibliotece znajduje się oryginał listu. Przeprowadzona na miejscu kwerenda potwierdziła słuszność tego przypuszczenia.

² Dotychczasową literaturę dotyczącą sprawy Anny Schilling, jak również źródła związane z tą sprawą podaje J. Drewnowski: *Mikołaj Kopernik w świetle swej korespondencji*. Rozdział IV. (Monografia w druku).

1539 Jan. 27

493

Renc in cetero pater et dno dno olimanysiano. Salu
 ampe. Vnde et vniuersam, mspiciend sed gracie. tamam
 dnd, moris mas conuand, alentem, Cogo ray pro amitas
 impetris gracie Non tam h d vna de alia vniuersa pro plic
 ata vno pater end munda dicit, quare p ficit agganisa
 non dicit. vna dicitend h. d. vna plicatam amigla
 end ad capta pater ad vno de alloustrigara v. d. adimj
 tractors, dicitend mlti velle fur vndem mltis
 neqd de pofesse contra vno camitoy a vno camitoy
 continant mas andro cas calo velle, ut negand for
 mter hndent. ad quatenus repndent pofsequi, ad vno
 remitti. vno m d h vna de vno ad dicit, vno
 ut pte dicitend vno pofsequi vno qd pater mandand
 cas pro vno dicitend vno. vno tempore iactura
 pama vno grandia vno negata vno pte vno mltis
 tractari vno vno potest commode vno vno de famoj
 solis vno h d vno pofsequi de pofsequi 27
 vno vno i 5 3 9

Empdem Rf me d v

Jan. 27

Felix Reich
agros de tre
vno vno

Ryc. 1. List Feliksa Reicha do Jana Dantyszka z 27 I 1539 r. — Biblioteka Czartoryskich rkp. 1597 s. 493—494.

Илл. 1 Письмо Феликса Рейха Яну Дантушку от 27 января 1539 г. Библиотека Чарторыских ркп. 1597, с. 493-494.

Phot. 2. La lettre de Feliks Reich a Jan Dantyszek du 27 janvier 1539 et gardée à la Bibliothèque des Czartoryski à Cracovie (manuscrit n° 1597 p. 493—494).

nika z dwóch nowo ogłoszonych listów kanonika Feliksa Reicha³, wszczął przygotowania do wytoczenia mu procesu pod zarzutem wywołania skandalu. Proces pod tym samym zarzutem przygotowywano jednocześnie przeciwko dwu innym kanonikom, którym zarzucano, podobnie jak Kopernikowi, utrzymywanie wiadomych ogółowi intymnych kontaktów z zatrudnionymi przez siebie gospodyniami. Jednym z nich był zaprzyjaźniony z Kopernikiem kanonik Leonard Niederhoff, drugim serdeczny przyjaciel Kopernika, a zacięty wróg Dantyszka, Aleksander Sculteti. Zgodnie z zaproponowaną przez autora niniejszego artykułu interpretacją źródeł dotyczących tej sprawy, przyczynę zainicjowania procesu przeciwko Kopernikowi stanowiło nie tyle zgorzienie wywołane romansiem Kopernika (którego istnienie zresztą nie jest bynajmniej oczywistym), lecz jego serdeczna przyjaźń z Aleksandrem Scultetim⁴. Proces przeciwko trzem kanonikom był najprawdopodobniej niczym innym jak próbą rozprawienia się ze Scultetim i z tą częścią kapituły, w której znajdował najbardziej oddanych przyjaciół. Ciekawe, że najgorliwszym promotorem procesu był ówczesny kustosz kapituły Feliks Reich, którego zaliczaliśmy dotąd do osób z Kopernikiem blisko zaprzyjaźnionych, a który, jak widać z dwóch wspomnianych wyżej niedawno ogłoszonych listów, choć złożony śmiertelną chorobą, zaangażował wszystkie swe siły w sprawę kompromitacji Kopernika i dwóch jego kolegów. Rychła śmierć Reicha (w marcu 1539 r.) była zapewne jednym z istotnych powodów, dla którego Dantyszek zrezygnował w końcu z postępowania sądowego przeciwko samym kanonikom, a, jak się zdaje, przeprowadził proces przeciwko trzem ich gospodyniom, które zmuszono do opuszczenia granic diecezji⁵.

Słowa odnoszące się do obu tych zamierzonych procesów (*de processu contra cocas canonicorum et ipsos canonicos*) zawarte w publikowanym niżej nowoodkrytym liście Reicha stanowią właśnie wskazówkę,

³ Dwa listy Feliksa Reicha do Jana Dantyszka, z 11 i 23 I 1539. Oryg.: Bibl. Czart. Kraków rkp. 1597 s. 377—378 i 479—481. Wyd. M. Biskup: *Sprawa Mikołaja Kopernika i Anny Schilling w świetle listów Feliksa Reicha do biskupa Jana Dantyszka z 1539 roku*. „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1972 nr 2/3 s. 374—380 (z tłum. polskim).

⁴ J. Drewnowski, dz. cyt.

⁵ O tym, że przygotowywana przez Reicha i Dantyszka rozprawa sądowa przeciwko trzem gospodyniom, a przynajmniej przeciwko gospodyni Kopernika, doszła rzeczywiście do skutku, zdaje się świadczyć list kapituły warmińskiej do Jana Dantyszka z 10 IX 1543, w którym kanonicy wspominają fakt, iż usunięcie Anny Schilling z Fromborka zostało zapoczątkowane rozpatrzeniem jej sprawy przed sądem biskupa: „...De his tamen nolumus quicquam constituere, nisi Reverendissima Paternitas Vestra, ut coram cuius tribunali haec causa principio est ventilata, desuper requisita”. Druk. L. Prowe: *Nicolaus Copernicus*. Berlin 1883 T. 1. Cz. 2 s. 369 przyp. **; J. Wasiutyński: *Kopernik twórca nowego nieba*. Warszawa 1938. s. 489 (tłum. polskie). Regest: J. Sikorski: *Mikołaj Kopernik na Warmii*. Olsztyn 1968, poz. 531; M. Biskup: *Regesta Copernicana*. Warszawa 1973 poz. 507. Zasób znanych źródeł dotyczących przygotowywanej przez Dantyszka sprawy sądowej przeciwko Kopernikowi i jego dwu kolegom powiększył się o jeszcze jedno: list Tiedemanna Giesego do Jana Dantyszka z 16 III 1539 (dominica Laetare) przechowywany w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie w rkp 1597 na s. 619. W liście tym Giese usiłuje skłonić Dantyszka do zaniechania procesu, tak ze względu na dobro kościoła, jak i nieformalności popełnione w dotychczasowym postępowaniu procesowym; próbuje go też odwieść od zastosowania wobec oskarżonych kary ekskomunikacji, o której to karze dowiadujemy się zresztą wyłączenie z wzmiankowanego tu listu. Odnalezienie tego przekazu umożliwiła autorowi dr Teresa Borawska udostępniwszy swe materiały do opracowywanej przez siebie monografii na temat działalności publicznej Tiedemanna Giesego.

że jego treść należy wiązać z owym znanym zatargiem Kopernika z biskupem Dantyszkiem.

Swój list do Dantyszka zaczyna Reich od podziękowań za otrzymane od niego wino i piwo mazowieckie. Wprawdzie piwo okazało się niedobre, cuchnie bowiem lawendą, której organizm Reicha nie znosi, jednakże za upominek ten jest Reich biskupowi bardzo wdzięczny i zapowiada, że gdy skończy się piwo przesłane przez biskupa poprzednio, będzie prosił o nową jego porcję. Dalej, i tu następują zdania dotyczące procesu przeciwko trzem kanonikom, prosi Reich Dantyszka o wybaczenie, że pozwolił sobie przejąć i zatrzymać jego list do kapituły. Powodem, dla którego ośmielił się to uczynić, była obawa, czy list nie zawiera czegoś na temat procesu przeciwko kanonikom i ich kucharkom. Mógłby bowiem zaszkodzić sprawie, którą należałoby załatwić jak najszybciej. Kończąc zapewnia Reich biskupa, że przetrzymanie jego listu do kapituły nie spowoduje większej zwłoki i że w sprawie tej zastosuje się całkowicie do jego poleceń. Złożywszy zaś podpis dodał: „schorowaną i drżącą ręką”, „*egrota ac tremula manu*”, podkreślając w ten sposób, niejako mimochodem, swój bardzo ciężki stan zdrowia.

Dla poznania okoliczności, w jakich rozwijał się zatarg Kopernika z Dantyszkiem, list Reicha ma znaczenie z kilku względów. M.in. potwierdza on wiadomość znaną z dwóch innych jego listów, tę mianowicie, że Dantyszek przygotowywał proces nie tylko przeciwko kucharkom trzech kanoników, lecz również przeciwko nim samym. Przede wszystkim jednak rzuca dodatkowe światło na stosunki Reicha z Dantyszkiem w okresie przygotowań do procesów. Z owych wzmianek o nadsyłanych przez Dantyszka upominkach i z samego tonu listu widać dość wyraźnie, że biskup doceniał gorliwość okazywaną przez Reicha, że starał się dawać wyraz swej wdzięczności i że Reich uważał się za zasługującego w pełni na specjalne względy przełożonego. Ale bodajże najciekawsze są wyłaniające się z listów Reicha w sprawie procesu cechy jego postępowania. Przetrzymanie listu Dantyszka ma swój odpowiednik w podobnym postępku w stosunku do jednego z listów Kopernika. Przejął mianowicie jego list do Dantyszka z 2 XII 1538 r., przeczytał go i sporządził kopię, być może z myślą o gromadzeniu dokumentacji do przyszłego procesu. Ciekawe, że nie omieszkał o tym dowodzie swej gorliwości powiadomić Dantyszka. Zapewne w podobny sposób kontrolował całą korespondencję wszystkich trzech kanoników, którzy pozostawali w konflikcie z biskupem. A może i korespondencję pozostałych konfratrów? To, że list Dantyszka do kapituły otworzył i przeczytał, można przyjąć z dużym prawdopodobieństwem.

Zwrócono już uwagę na sprzeczność między tym, co zdawałoby się świadczyć o przyjaźni Reicha do Kopernika (np. zapis testamentowy na jego rzecz⁶) a ową gorliwością w zabiegach zmierzających do zniszczenia jego dobrego imienia⁷, a w konsekwencji zapewne i do pozbawienia go kanonikatu warmińskiego. Zaangażowanie w sprawę procesu przeciwko Kopernikowi, który *nota bene* niósł Reichowi ulgę podczas jego śmiertelnej choroby⁸, było bez wątpienia odbiciem cech charakteru

⁶ Testament Feliksa Reicha z 22 XI 1538 r. z zapisem na rzecz Kopernika przechowuje Staatliches Archivalager w Getyndze, pod sygn. 31e Nr 179 k. 2v. Wyd. M. Biskup: *Testament kustosa warmińskiego Feliksa Reicha z lat 1538—1539*. „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1972 nr 4.

⁷ M. Biskup, *Sprawa Mikołaja Kopernika...*, s. 374.

⁸ O pomocy, którą mu niósł w chorobie Kopernik, pisze Reich w liście do Jana Dantyszka z 1 XI 1538 r., Por. M. Biskup, *Regesta...*, poz. 401.

Reicha. Jego korespondencja, zachowana w znacznej części⁹, może powiedzieć coś więcej na ten temat. Jednakże przyczyn tego dość dziwnego postępowania można się dopatrzeć również w sytuacji Reicha w okresie konfliktu Kopernika z Dantyszkiem. Aktywny przez całe życie, biorący udział we wszystkich najważniejszych przedsięwzięciach kapituły, w jej rozgrywkach z czynnikami zewnętrznymi¹⁰, intrygach, które dzieliły jej członków na zwalczające się obozy, teraz złożony ciężką chorobą znalazł się na uboczu, poza głównym nurtem życia. Zapewne poczuł się też opuszczony i samotny. Proces przeciwko trzem kanonikom sprawił, że mimo wpływających sił znowu był potrzebny, że mógł nadal wpływać na tok dziejących się wokół niego spraw. Dzięki swemu udziałowi w procesie, niełatwym zresztą do skutecznego przeprowadzenia¹¹, zwracał poza tym uwagę przełożonego na swą osobę, zyskiwał jego aprobatę, a także dowody sympatii i troski. Choroba wpłynęła zapewne i na stosunek do Kopernika, budząc niechęć i zawiść, zawiść starca przykutego do łoża wobec człowieka również podeszłego wiekiem, a przecież w pełni aktywnego, a nawet, jak właśnie doniósł biskup Dantyszek, pozwalającego sobie na gorszące historie miłosne.

W każdym razie omawiany list — to jedno ze stosunkowo licznych źródeł mówiących o intrygach, jakie w związku ze sprawą Anny Schilling snuli wokół Kopernika Jan Dantyszek, Feliks Reich i prepozyt kapituły Paweł Płotowski. Ich korespondencja daje pojęcie o niezwykle trudnej sytuacji Kopernika w owym czasie. Dodajmy, że wobec antagonizmów i intryg swego środowiska nie mógł i nie potrafił Kopernik pozostać obojętny i we wcześniejszych okresach pobytu na Warmii. Już w roku 1496, ryczą po wejściu dzięki pomocy Łukasza Watzenrodego do grona kanoników warmińskich, spotkał się z wrogością i aktywnym sprzeciwem niechętniej Watzenrodemu części kapituły, wskutek czego dopiero w roku 1497 wszedł definitywnie w prawa kanonika warmińskiego¹². Jak się wydaje, do osobistych problemów zaliczał także konflikty, w jakie kapituła warmińska popadała z następcą Watzenrodego Fabianem Luzjańskim. Istnieją też świadectwa, że zaangażował się emocjonalnie również w rywalizację swego przyjaciela Tiedemanna Giesego z Janem Dantyszkiem o tron biskupi po schorowanym Maurycem Ferber-

⁹ Większość listów i pism Reicha, tak własnych, jak i pisanych w imieniu kapituły warmińskiej, przechowują: Archiwum Diecezji Warmińskiej w Olsztynie, Biblioteka Czartoryskich w Krakowie, Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Gdańsku i Staatliches Archivlager w Getyndze. W Bibliotece Czartoryskich odnalezienie jego listów własnych ułatwia katalog biblioteki: Stanisław Kutrzeba: *Catalogus codicum Principum Czartoryski Cracoviensis*. Cracovia 1908—1913.

¹⁰ Feliks Reich brał m.in. czynny udział w staraniach kapituły warmińskiej o zatwierdzenie Tiedemanna Giesego na stanowisku koadiutora schorowanego biskupa Maurycego Ferbera. W ten sposób kapituła warmińska chciała nie dopuścić do objęcia biskupstwa warmińskiego przez Jana Dantyszka. Akcja nie powiodła się i bezpośrednim następcą Ferbera został Dantyszek. Por. J. Drewnowski: *Cyrkularz Ad palatinos, castellanos, canonicos etc. (Rzekomy autograf Kopernika)*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” T. 15:1970 z. 4 s. 739—742.

¹¹ Przeprowadzenie procesu utrudniał m.in. fakt, że Aleksander Sculteti uzyskał swego czasu ekzempcję spod jurysdykcji biskupa warmińskiego. Por. K. Górski: *Mikotaj Kopernik. Środowisko społeczne i samotność*. Warszawa 1973 s. 182.

¹² O trudnościach, na jakie napotkał Kopernik obejmując swój kanonikat warmiński, wspomina życiorys Kopernika zamieszczony w drugim, weneckim, wydaniu *Hekatonas Starowolskiego*. Zob. S. Starovolsci: *Scriptorum Polonicorum Hekatonas, seu centum illustrium Poloniae scriptorum elogia et vitae*. Venetiis 1617 s. 159. Por. K. Górski: *Objęcie kanonii we Fromborku przez Kopernika*. „Zapiski Historyczne” Toruń 1973 T. 38 z. 3.

rze¹³, stając — podobnie jak później w konflikcie Aleksandra Scultetiego z Dantyszkiem — po stronie przyjaciela. Lojalność wobec przyjaciół i zaangażowanie uczuciowe w ich sprawy były, jak się wydaje, głównymi przyczynami antagonizmów, w które popadał Kopernik ze swym otoczeniem. Skoncentrowany na pracy badawczej i nie dbający o dochody i awanse unikał natomiast konfliktów, które wynikały z ubiegania się o te dobra. Konflikty, których się mimo to uniknąć nie udało, były niejako koniecznym skutkiem przynależności do środowiska, w którym rywalizacja i intrygi stanowiły nieodłączny składnik życia.

A oto będący przedmiotem niniejszego artykułu tekst nowo odnalezionego listu Feliksa Reicha do Jana Dantyszka, w języku oryginału i w polskim przekładzie.

Reuerendissime in Christo pater et domine, domine clementissime. Hodie accipi vinum et ceruisiam Masouiticam, sed graue lauandulam, morbo meo contrariam, olentem. Ago tamen pro omnibus ingentes gratias. Non tamen Reuerendissima Dominatio Vestra de alia ceruisia sit sollicita rogo, prior enim nondum deficit. Quamprimum fuerit exhausta, non desinam iterum beneficentiam Reuerendissime Dominationis Vestre sollicitare. Cuius litteras etiam ad capitulum pariter cum vino ex Allenstein opera venerabilis domini administratoris Allestenensis mihi reddite sunt. Verumtamen metuo, nequid de processu contra cocas canonicorum et ipsos canonicos contineant. Non audeo eas capitulo reddere, ne negotium hoc inturbent, quod quantotius expediret persequi ac litteras remitti. Quicquid tunc Dominatio Vestra Reuerendissima de litteris capituli lusserit, curabo, vt fiat. Interim non succenseat rogo, quod praeter mandatum eas pro meo arbitrio detinuerim, cuius temporis iactura parua erit. Grandia enim negotia inter solos tres capitulares tractari nunc non poterunt. Commendo me gratie et fauori solito eiusdem Reuerendissime Dominationis Vestre perpetuo. Ex Frawenburg 27 Ianuarij anno 1539.

Eiusdem Reuerendissime Dominationis Vestre

Felix Reich
egrotā ac tremula manu

Na odwrocie adres:

Reuerendissimo in Christo patri et domino,
domino Ioanni episcopo Warmiensi,
domino meo et patrono clementissimo

poniżej dopisana ręką Dantyszka data otrzymania listu: 30 Ianuarii

Wspomnianym tu administratorem dóbr kapituły w Olsztynie był kanonik warmiński Achacy von Trenck (zm. 13 III 1551).

* * *

Przewielebny w Chrystusie Ojcze i Panie, Panie Najlaskawszy. Dzisiaj otrzymałem wino i piwo mazowieckie, mocno wszelako cuchnące lawendą, zdrowiu memu przeciwną. Ogromnie jednakże za wszystko dziękuję i nie proszę Waszej Przewielebności, by się starał o nowe, ponieważ poprzednie jeszcze się nie skończyło. Kiedy tylko zostanie wypite, nie omieszkać się znowu naprzykrzać Waszej Przewielebności. Razem z winem przekazano mi z Olsztyna staraniem wielebnego pana administratora olsztyńskiego także list Waszej Przewielebności do kapituły. Obawiam się wszakże, czy nie zawiera czegoś, co dotyczy procesu przeciwko kucharkom kanoników i samym kanonikom, i nie mam odwagi oddać go kapitulę, aby nie zaszkodził tej sprawie, którą należałoby jak najrychlej załatwić, a list odesłać. Cokolwiek Wasza Przewielebność w sprawie listu kapituły poleci, postaram się, by zostało wykonane. Tymczasem niechaj łaskawie nie gniewa się na mnie, że wbrew

¹³ Por. J. Drewnowski, *Mikołaj Kopernik w świetle...* Rozdz. IV.

połeceniu samowolnie go zatrzymałem, co jednak niewielką spowoduje zwłokę. Ważnych bowiem spraw teraz w trójkę nie będą mogli uradzić. Polecam się stałej i nieustającej przychylności i łasce Waszej Przewielebności. Z Fromborka 27 stycznia 1539 r.

Waszej Przewielebności

Feliks Reich
schorzałą i drżąca ręką

adres:

Do Przewielebnego w Chrystusie Ojca i Pana,
Jana Biskupa Warmińskiego,
Pana mego i Patrona Najłaskawszego

E. Древновски

НОВЫЙ ИСТОЧНИК К НЕСОСТОЯВШЕМУСЯ КАНОНИЧЕСКОМУ ПРОЦЕССУ ПРОТИВ НИКОЛАЯ КОПЕРНИКА

Статья описывает неизвестный до сего времени текст, который связан с непосредственной подготовкой несостоявшегося канонического процесса против Николая Коперника. Этот текст — письмо каноника и варминского прелата при епископской кафедре Феликса Райха варминскому епископу Яну Дантышеку от 27 января 1539 г., хранившееся в Библиотеке Чарторьских в Кракове в рукописи № 1597, на стр. 493—494. Автор анализирует содержание этого письма, раскрывая его на фоне известного конфликта Коперника с Дантышкой и тесно связанной с этим конфликтом, так называемой проблемы Анны Шилинг. Основной причиной этого конфликта была, по мнению автора статьи, сердечная дружба астронома с ожесточенным врагом Дантышека каноником Александром Скультетти. Обвинение Коперника в поддержке, известных всем окружающим, близких отношений с служашей у него в качестве хозяйки, женщиной и вызванное этим возмущение — это единственный, согласно этой интерпретации, претекст, под которым епископ Дантышек пытался расправиться со Скулетти и группой поддерживающих его каноников. Характеристику обстоятельств, при которых возникло являющееся предметом статьи, письмо Райха, заканчивают замечания о свойственных Копернику реакциях на конфликты, разделяющие его варминское общество. К статье приложен латинский текст найденного письма и перевод его на польский язык.

J. Drewnowski

LA NOUVELLE SOURCE CONCERNANT LE PROCÈS CANONIQUE MANQUÉ CONTRE NICOLAS COPERNIC

L'article porte sur le texte inconnu jusqu'à présent qui se lie étroitement avec les préparatifs du procès canonique manqué contre Copernic. Ledit texte c'est la lettre de Feliks Reich, chanoine et custode de Warmia, à Jan Dantyszek, évêque de Warmia, du 27 janvier 1539 et gardée à la Bibliothèque des Czartoryski à Cracovie (manuscrit n° 1597, p. 493—494). L'auteur de l'article analyse le contenu de cette lettre sur le fond de la dispute retentissante entre Copernic et Dantyszek et de l'affaire Anna Schilling, liée directement avec cette querelle. La cause principale du conflit, à l'avis de l'auteur du présent article, était l'amitié affectueuse du célèbre astronome avec le chanoine Aleksander Sculteti, ennemi acharné

de Dantyszek. Selon cette interprétation, le scandale dont la cause étaient des relations intimes entre Copernic et sa femme de ménage, a servi d'un prétexte à l'évêque Dantyszek qui de cette façon essayait de vaincre Sculteti et le groupe de chanoines qui lui prêtaient leur appui. L'auteur caractérise des circonstances dans lesquelles la lettre de Reich a été écrite et ensuite il présente ses remarques sur la façon de réagir de Copernic aux conflits dans son milieu de Warmia. On a annexé à l'article le texte latin de la lettre retrouvée ainsi que sa version polonaise.